

СТ А Н О В И Щ Е

от
проф. д-р Тодор Тодоров
за

дисертационния труд на Елефтериос Сарантис – докторант към катедра “Логика, етика и естетика” при Философски факултет на СУ “Св. Климент Охридски“ на тема: *Liberal democracy: a globalising hegemonic trajectory*, с научен ръководител проф., д.ф.н. Александър Гънгов.

Докторантът има необходимото философско образование, придобито в престижни чуждестранни университети и професионалните му ангажименти са свързани с философските, социологическите и политологическите измерения на политическите отношения.

Дисертационният труд е в общ обем от 201 страници. Състои се от въведение, три глави и заключение. Добавени са и някои уточняващи бележки по съдържанието на текста. Приложената библиографска справка включва 101 литературни източника, непосредствено свързани с проблемите, анализирани в дисертацията.

Целта, която си поставя дисертантът произтича от една по-мощна визия - да се оцени кризата в съвременното общество и по-специално в модела на общества с либерална демокрация, след периода на студената война. В нея се включва задачата да се установят конкретните параметри на тази криза и да се предложат мерките и средствата за нейното преодоляване.

Още в заглавието на дисертацията авторът залага мащаба и обхвата на последвалия анализ. Съвсем логично, въпреки някои изходни размишления относно идеите за свободно, справедливо общество, за общество на свободни граждани, дисертантът концентрира вниманието си върху темата за демокрацията и специално – за либералната демокрация. Използвайки възможностите на историческия подход, Сарантис взема повод от различни социални практики, от идеите на различни автори от древността до наши дни и се старее да представи един добре обоснован модел за развитие и усъвършенстване на политическата демокрация. Дисертантът логично и последователно разгръща изследването съобразно предварително структурираната цел. Обвързвайки началото на всеки отделен анализ с основните идеи, развити от авторитетни фигури от историята на философската и обществено-политическата мисъл, той се стреми да изгради стабилен теоретичен предфундамент на собствените си теоретични разсъждения и последващи изводи.

Без съмнение, заслужава да се посочи изключителната актуалност и социална значимост на избраната за разработване тема. Обсъжданите проблеми са непосредствено в пулса на динамиката на съвременния свят.

Започвайки с извеждане на основните дефинитивни черти на демокрацията от устройството и функционирането на Атинската демокрация, изследването на проблема фундамира важни принципи, характеризиращи устройството и функционирането на Западните общества след периода на Студената война и след падането на Берлинската стена, присъстващи и днес в съвременните социално-политически структури. Доколкото моделът на политическа демокрация в Атинското общество впоследствие става източник на една от основните анализаторски концепции за преобразуване на съвременната либерална демокрация в пряка демокрация, цялостното осмисляне и оценка на този модел има ключово значение за изследването. Очевидно, рационалният момент, инспириран от разработките на Castoriadis към същността на този модел придобива значението на вдъхновяваща база за теоретичното моделиране на една съвременна и бъдеща либерална пряка демокрация.

Дисертантът проявява способност да използва възможностите, предоставяни от умението му да съчетава историческия метод с интердисциплинарни подходи при анализа на определен тематичен кръг от проблеми, последователно поставяни в центъра на вниманието и съдържателно обединявани в концептуално единство. Прилагайки подобен прием, той успешно разкрива и установява идейно сходство в тематични полета, които традиционно не са били разглеждани в логически синкретизъм, и това дава допълнителни възможности за идейни иновации. Така, осмисляйки и оценявайки общите идейни вектори в политикономическите възгледи на Acemoglu and Robinson, в социологическата парадигма на Zygmunt Bauman за междувластието и в политологическата концепция на Colin Crouch за постдемократията, Сарантис достига до идеята за възможен пети път за стабилен преход към съвременна форма на демокрацията в променената обстановка в света, формирала се след периода на Студената война и падането на Берлинската стена.

Дълбоки основания има изходната, а и смисловоорганизираща теза на цялата дисертация за неспособността на съвременната либерална демокрация да гарантира функционирането на принципа за социална справедливост – атрибутивен базисен белег на всяка демокрация. Принципно адекватни и верни са констатациите, че елитите са придобили и установили свой властов монопол, лишавайки широки слоеве от населението от възможността за участие и влияние върху управлението. Това се реализира посредством обсебването на политическата власт, на нейните принципи на организация и функциониране. Още по-изразително дисертантът подчертава нарастващата доминация на елитите в условията на протичащата повсеместна глобализация както в икономическата сфера, така и в обществено-политическата сфера и цялостно - в културната сфера. Този аналитичен аспект на дисертацията силно подчертава прагматизма и практическата значимост на подобен вид теоретични разработки.

Другата, изпълнена с дълбок морален заряд теза, обобщено изразена, но енергично отстоявана и защитавана от дисертанта е тезата за необходимостта от законодателно разработване и внедряване на принципа за отменяемия вот. Дисертантът разглежда този принцип като решаваща мярка от стратегията за необходимото реформиране на съвременната либерална демокрация в посока на гарантиране на обществените индивиди правото и възможността за реално влияние върху решенията, вземани от властовите елити. Акцентира се върху актуалното включване на електората в механизма за отзоваване на избрани представители в законодателните органи, които през своя мандат не реализират предизборните си обещания и неефективно осъществяват служебните си задължения. Защитава се идеята, че умелото прилагане на механизма за отменяемия вот в крайна сметка ще доведе до подменяне на представителната демокрация с пряка демокрация, което би представлявало повишаване ролята на принципа за социална справедливост и би довело до по-активно включване на широки слоеве от населението в динамичния процес на социалното управление.

Към посочените безспорни достойнства на дисертацията може да бъдат направени и определени критични бележки.

По-внимателно би могло да се обмисли обръщането към Атинската демокрация като модел на демократично обществено устройство, водено от намерението да бъде използван като образец на пряка демокрация. Не бива да се забравя, че този механизъм за пряка демокрация всъщност функционира при условие, че е валиден само за твърде ограничена прослойка от цялото общество. Защото, ако се отчете, че структурирането на обществото в четири имуществени съсловия (съгласно законите на Солон), определящи различните възможности за участие в политическия живот, то демократичното представителство в управлението на обществото се оказва ограничено само до незначителните 10 - 20 % от населението на Атина. Изключването от числото на имащите право за участие в политическия живот на жените, метеките и робите

оставя без отговор въпроса за пряката представеност на 80-90% от населението. Всъщност, подобна доминираща част се оказва абсолютно непредставена. Може ли тогава този политически модел да бъде вдъхновяващ образец за съвременно и бъдещо общество на пряка демокрация? Как би съвместявал той претенцията си за хуманизъм с парадоксалната идея на Аристотел за идеален модел на бъдещо демократично устройство, в което робите са категоризирани просто като “говорящи животни”...?

Друг момент, който поражда въпроси е: доколко е уместно да се квалифицира подобен социален модел като „либерална демокрация“, независимо, че такава широка употреба на понятието е налице. Ако в условията на либералната демокрация се констатира тенденцията богатите да стават все по-богати, а бедните все по-бедни (1% от населението на света притежава 99% от богатата), както и това, че чрез несменяемост във властта и политическата си властова доминация елитът осъществява своето надмощие над по-бедната част от населението, тогава логично може да стои въпросът доколко либералната демокрация е либерална и доколко е демокрация. Не е ли това понятие изпразнено от съдържание и не е ли по-уместно да се замени то с по-адекватна квалификация?

Заслужава да се обърне внимание и на въпроса за стила на научна доказателственост на дисертанта при обобщенията на различни схващания и концепции и извеждането на научни заключения. Проблемът е в това, дали позоваване на концепции и тези, представени в словесни конструкции от типа: „Gramsci смята“(с.91), „Mouffe апелира“(с.101), „Gramsci вярва“(с.119), „Lenin се ядосва“(с.120), „Gramsci чувства“(с.121), „Gramsci обвинява“(с.122), „Sartre претендира“(с.133), „Castoriadis казва“(с.162) и др. би могло да служи като теоретични предпоставки за логически изводи и доказване на нова теза? Проблемът не е във формата на изказа, а в отсъствието на причинно-следствено доказателствено аргументиране на мислена идея. Чувствено-емоционалният подход е възможен и реален, но от него едва ли е логично да следват научни заключения. Подреждането в смислова последователност на изказани мнения и хипотези още не гарантира необходимата конструкция за логически вярно умозаключение. Само аргументираността и доказаността на определени възгледи може да послужи за тяхно обобщение в научни изводи.

Въпреки тези бележки, дисертационният труд запазва безспорните си достойнства на научно изследване и бележи своя принос в осветляването на обсъжданата обществена проблематика.

Справката за принципните приноси адекватно отразява реалните анализирани проблеми и главните идейни достижения в текста на дисертацията.

Вземайки предвид цялостно осмислените достойнства на тази изследователска разработка, изразявам позицията, че представеният ни за рецензиране дисертационен **труд притежава необходимите качества за една успешна защита**. Затова с увереност заявявам **положителното си становище и гласувам с „Да“ за признаване на докторската дисертация на Елефтериос Сарантис за успешно защитена**. Убеден съм, че темата ще бъде доразвивана и допълвана от бъдещите научни занимания на този изследовател, тъй като социалната практика настоятелно изисква извършването на необходими реформи, изяснени и защитени от дълбоко обосновани научни разработки. Желая на дисертанта успехи в научните дирения!

14.04. 2017 година

Автор на становището:

/Проф. д-р Тодор Тодоров/